

УДК 37.035

**ПРОБЛЕМА ЗМІНИ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ В МЕТОДИЦІ
ВИКЛАДАННЯ КУРСУ « СОЦІАЛЬНА РОБОТА У СФЕРІ
ДОЗВІЛЛЯ»**

Олександр Лабенко

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

Анотація. Модернізація системи освіти в Україні все більшою мірою співвідноситься із науковими та науково-педагогічними процесами, які відбуваються в Європейському Союзі. Це пов'язано із розвитком Болонського процесу.

До того ж, зрозумілим є і той факт, що певний відбиток на протікання всіх соціально-економічних і культурних процесів в Україні накладає і глобалізація, як тенденція до всесвітнього охоплення, взаємовпливів та взаємозв'язків між різними соціальними феноменами.

З огляду на сказане, перед кожним із сучасних науковців все більше постає проблема широкого переосмислення всіх цих непростих процесів у світі й в Україні, але вже виходячи із цілей та завдань певної конкретної навчальної діяльності, що здійснюється в даний період розвитку соціуму.

В той же час, системний критичний аналіз ситуації, що переживає освітня галузь в аспекті оновлення різних методик викладання педагогічних дисциплін, в тому числі й курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля», показує нам, що освітній процес потребує не косметичної, а глибокої трансформації як на теоретико-методологічному, так і на методико-практичному рівні.

Іншими словами, освітні інновації, які приходять у середню і вищу школу повинні опиратись, з одного боку, на світові передові науково-

педагогічні дослідження і практичний досвід, а з іншого пропонувати такі механізми імплементації глобальних тенденцій взаємодії викладача і студента під час занять, які б якнайповніше враховували соціальний запит сучасного суспільства.

Реальним шляхом виходу із даної ситуації є зміна наукової парадигми, яка лежить в основі як усієї педагогічної науки, так і методичної зокрема. Перехід сучасної методики викладання курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля» від ньютонівсько-картезіанської до квантово-релятивістської наукової парадигми є ще більш актуальним, ніж будь-коли. Це пов'язано із збільшенням процесів турбулентності у розвитку такої живої природної системи як студентський колектив (академічна група). Особливо це стосується організації соціальної роботи у сфері дозвілля.

Отже, в цій статті автор робить спробу порівняти основні характеристики обох наукових парадигм та приходиться до висновку, що більші потенційні можливості для модернізації курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля» має квантово-релятивістська наукова парадигма.

Ключові слова: наукова парадигма, ньютонівсько-картезіанська наукова парадигма, квантово-релятивістська наукова парадигма, методика викладання курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля», методична наука.

Александр Лабенко

**ПРОБЛЕМА ИЗМЕНЕНИЯ НАУЧНОЙ ПАРАДИГМЫ В МЕТОДИКЕ
ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА «СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА В СФЕРЕ ДОСУГА»**

В этой статье автор делает попытку сравнить основные характеристики ньютоновско-картезианской и квантово-релятивистской научных парадигм для того, чтобы усовершенствовать учебный курс «Социальная работа в сфере отдыха». При этом, в ходе системного критического анализа он приходит к выводу о том, что потенциально большими возможностями для модернизации данного

учебного курса владеет квантово-релятивистская научная парадигма поскольку она отвечает демократической социальной структуре общества и системы образования.

Ключевые слова: научная парадигма, ньютоновско-картезианская научная парадигма, квантово-релятивистская научная парадигма, методика преподавания курса «Социальная работа в сфере отдыха», методическая наука.

Labenko Aleksandr

THE PROBLEM OF CHANGE THE SCIENTIFIC PARADIGM FOR TECHNIQUE TEACHING OF THE COURSE «THE SOCIAL WORK IN THE FIELD OF LEISURE»

Abstract: The system of education have been transforming in Ukraine to a great extent for correlation with pedagogical processes that it have been in European Union. It is connected with development of the Bologna process.

By the way, the fact generally known is comprehend that the globalization applies on all socially-economical and cultural processes in Ukraine for certain presentation at the process their passing. As a matter of fact, globalization is the tendency to world covering, interactions and interrelations between various social phenomenon's.

Accordingly, all conterporary scientific workers widely reinterpet all these unsimple processes in Ukraine and the whole world, because it is manifests as the problem for them but they must to take into account aims and tasks the certain concrete educational activity that is realizing at the given period of the development of society.

At the same time, system critical analysis of the situation that happens the branch of study at the aspect of renovation of various teaching methods of pedagogical subjects and it including the course « The social work in the field of leisure» show for us that the educational process need uncosmetic but deep transformation both in the theoreticly-methodological and the methodically-practical experience.

In other words, educational innovations that have been gone at the secondary and higher school, it must to base oneself, on the one hand, practical experience but, on the contrary, it have been proposing such mechanisms of implantation of global tendencies for the interaction teacher and student at studies. Studies must the best to take consideration of the social inquiring for the modern society.

The change of the scientific paradigm that it have been lying on the basis both the all Ukrainian pedagogical science and methodical science, is real way for going out from this situation. The contemporary modern technique teaching of the course «The social work in the field of leisure» from the Newton-cartesian to the Quantum-relativistic scientific paradigm. It is very importance. It is bound up with extending processes of the turbulence at the development such living natural system as student's collective (academic group). It is special important for organization of social work in the field of leisure.

That is why, the author of this paper make an attempt for the comparison of basic characteristics both scientific paradigms and draw a conclusion about more potential possibilities for transforms of the course «The social work in the field of leisure» has the Quantum-relativistic scientific paradigm.

Key words: *methodical science, scientific paradigm, Newton-cartesian scientific paradigm, Quantum-relativistic scientific paradigm, technique teaching of course «The social work in the field of leisure», technique teaching.*

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні все більшою мірою співвідноситься із педагогічними процесами, які відбуваються в Європі, а якщо ширше – на Заході. Це пов'язано, як відомо, із розвитком Болонського процесу, у рамках якого протягом найближчого часу в Європі планується створити єдиний освітній простір.

Проте, така перспектива – це лише вершина «айсберга», оскільки українській педагогічній науці у зв'язку з цим потрібно, на нашу думку, радикально змінити наукову парадигму, котра закладена в основу як освіти

загалом, так і методики викладання педагогічних дисциплін. І ось чому, на нашу думку:

по-перше, з кінця ХХ століття (після отримання незалежності Українською державою) світ як соціо-природне та культурне середовище, у якому жила пересічна людина, навчався учень чи студент дуже змінилося. Адже ще якихось 70-80 років тому індивід народжувався, жив, навчався в *однорідному* (радянському) *соціальному оточенні*, яке не змінювалося протягом майже всього його життя.

Але в останні десятиліття ХХ сторіччя та 16 років ХХІ століття ситуація кардинально змінилася: *суспільство перестало бути однорідним*. Якщо раніше (за радянської влади) людина жила в соціально-політичній Системі де дозвілєва діяльність досить жорстко контролювалась, де передбачались лише затверджені форми соціальної роботи у сфері дозвілля з комуністичною ідеологічною спрямованістю, то тепер, внаслідок багатопартійності, релігійної свободи, відкритості кордонів, інформаційної свободи (вільного доступу до Інтернет-ресурсів) ситуація із проведенням дозвілля якісно змінилась. Оскільки якісно змінились самі люди в Україні. І, головне, ці зміни в учнів, студентів, людей середнього віку відбулися на рівні свідомості, в їх «життєвій системі координат». Іншими словами, той контингент з яким буде працювати соціальний педагог змінився світоглядно, змінився на рівні культурних потреб, змінився у рівневі поінформованості з тих чи інших питань.

По-друге, знайома всім радянська, а точніше вже пострадянська українська вища, середня освіта й власне сама наукова школа, вільно чи не вільно, все більше потрапляє під вплив так званої *англосаксонської* наукової доктрини, яка досить істотно відрізняється від радянської і пострадянської. І різняться, як відомо, між собою ці дві освітньо-наукові системи власне самими базовими підходами в галузі мислення та освіти.

По-третє, українська середня, а подекуди й вища школа внаслідок розвитку суспільства в бік демократичних засад і доступу молоді до

широких іноземних інформаційних потоків дуже серйозно, як свідчать наші дані, зіштовхнулася із проблемою вдосконалення організації як навчальної так і дозвіллевої діяльності. Простіше кажучи, у багатьох випадках освітньо-науковий потенціал учнів чи студентів, їхня обізнаність, ерудиція є настільки високою, що вони не лише стають врівень із своїми учителями (особливо сільських шкіл), але й «перебирають на себе певні владні важелі» на заняттях, в організації та проведенні позанавчальної діяльності, відсторонюючи того ж учителя, вихователя, соціального педагога. При цьому, якщо у ВНЗ ця проблема стоїть не так гостро через те, що викладачі ВНЗ досить часто виїжджають за кордон на стажування, підвищують свій фаховий рівень шляхом участі у різних міжнародних програмах тощо, то в середній школі, особливо в роботі із старшокласниками, питання педагогічного керівництва, а точніше *«педагогічного домінування»* в освітніх чи виховних процесах стоїть досить гостро, як відмічають самі ж учителі, соціальні педагоги. І це не дивно, як на нашу думку. Адже сучасний учень, який гарно володіє комп'ютером, має доступ до світових інформаційних мереж (Internet) і має досить вільного часу, оскільки не готується до «непотрібних» уроків може потенційно набагато більше знати в тій чи іншій галузі знань, формах та способах організації дозвілля, ніж сам соціальний педагог. А це в багатьох випадках підриває авторитет учителя, вносить розлад у дисципліну під час занять чи під час проведення освітньо-виховних заходів тощо. Цікаво, що й педагог у багатьох випадках є дійсно не винним у такій ситуації, оскільки він у школі чи ВНЗ фактично «задавлений» шкільним бюрократизмом, його вчили й готували до педагогічної діяльності, у тому числі й дозвіллевої, по-старому, по-радянськи, в умовах адміністративно-командної системи керівництва освітньо-виховними процесами, а потрібні, як відомо, вже нові *технології, які ґрунтуються на іншій (нерадянській) науково-методологічній базі (парадигмі).*

Іншими словами, у сучасних умовах одного звання учитель, соціальний педагог вже замало, щоб на одному лише авторитеті, наданому адміністративною владою, проводити ефективні заняття із шкільною чи вузівською молоддю та організовувати їх вільний час.

Де вихід із ситуації? На нашу думку, він є, його підказують, до речі, у своїх анкетах самі вчителі-практики, педагоги-ентузіаста вдосконалення дозвілля підростаючих поколінь української молоді, котрі не хочуть «перетворення нашої держави у «бананову республіку». Якщо проаналізувати сказане ними та узагальнити праці сучасних вчених-теоретиків [2], у тому числі й методистів [1], то розв'язання питання вдосконалення процесу навчання студентів курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля» в аспекті модернізації української освіти учнівської та студентської молоді може лежати в наступній площині: по-перше, *осучаснити наукову парадигму, котра лежить в основі як усієї української педагогічної науки, так і методичної зокрема. По-друге, відповідно до нової наукової парадигми перебудувати виховний процес у вищій та середній школі (удосконалити технології, методики проведення дозвіллевої діяльності тощо) із врахуванням перспектив поступового переходу української соціально-економічної системи із адміністративно-індустріального у демократичне постіндустріальне інформаційне суспільство.*

Аналіз актуальних досліджень. У різні часи проблема підготовки фахівців у вищих навчальних закладах була предметом дослідження таких відомих науковців як В. Анісімов, Д. Зюзіна, П. Кравчук, В. Мадзігон, С. Сисоєва, В. Шило та багато інших дослідників, у наукових працях яких розкрито загальні підходи до підготовки фахівців, формування їх професійного мислення, розвиток комунікативних якостей тощо. Питання професійної підготовки розглядалися багатьма вченими-педагогами, серед яких можна виділити праці таких науковців як Є. Барбіної, М. Букач, В. Горбенко, В. Гриньової, Н. Кузьміної, І. Харламова та інших.

Методологічні підходи у своїх наукових доробках досліджували К. Абульханова, Н. Бібік, Б. Ломов, О. Овчарук, І. Родигіна, О. Ситник, Г. Терещук, Н. Фоменко та інші.

До речі, про необхідність ревізії сучасного розуміння людської природи й природи навколишньої реальності, процесів мислення говорили останнім часом багато вчених-дослідників із філософсько-природничого напрямку наук. До них належать такі відомі філософи, фізики, математики, лінгвісти, історики науки, як Томас Кун, Дж. Глейк, Г. Шіпов, Е. Мулдашев, Пол Фейєрабенд та ін. [3; 5; 6; 7].

З огляду на сказане, *метою пропонованої статті* є спроба порівняти ньютонівсько-картезіанську та квантово-релятивістську наукові парадигми та показати перспективність застосування останньої в модернізації методико викладання курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля»

Методи дослідження. При написанні статті використовувались методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження, а саме метод критичного аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку, зрозуміло, згадаємо, що таке *парадигма*:

«У широкому розумінні парадигма може бути визначена як набір переконань, цінностей і технік, що сприймаються членами даного наукового співтовариства» [3, с. 20].

При цьому слід нагадати, що парадигм може бути багато в науці. Одні із парадигм мажуть бути загально філософського рівня, а тому вони будуть загальні й всеохоплюючі, а інші парадигми будуть керувати науковим мисленням у доволі вузьких, специфічних, обмежених галузях дослідження.

Тобто одна парадигма може стати обов'язковою для всіх природничих і гуманітарних наук, а інша може застосовуватися лише, наприклад, у фізиці, біології чи мовознавстві.

До речі, багато науковців у свій час звертали увагу на те, що так звана стара ньютонівсько-картезіанська наукова парадигма (якою користувалися у Радянському Союзі, і на якій, до речі, сформовано сотні тисяч сучасних вчених-теоретиків, педагогів, методистів) хоч і досить потужна, оскільки може змоделювати, наприклад, процес створення Всесвіту від першої наносекунди «Великого вибуху» до теперішнього часу, може виробити комп'ютери й космічні кораблі, проте не в змозі створити, наприклад, модель хмаринки, структуру рослини, запрограмувати потік крові в організмі людини чи тварини, відтворити процес мислення людини, досить точно змоделювати поведінку учнів «відірваного» класу на уроці в того чи іншого учителя, спрогнозувати вибір школярами форми проведення ними дозвілля у найближчі вихідні тощо.

Іншими словами, сучасна ньютонівсько-картезіанська парадигма, яка покладена в основу української науки й ґрунтується на лінійній математиці, евклідовій геометрії та аристотелівській логіці, стає практично безсилою, коли вона починає мати справу із *нелінійними турбулентними потоками* чи *живими* природними системами. Для того, щоб це краще зрозуміти, порівняймо основні характеристики старої та нової наукових парадигм (див. табл. 1)

Таблиця 1

Порівняльні (основні) характеристики ньютонівсько-картезіанської

та квантово-релятивістської наукових парадигм

Ньютонівсько-картезіанська (індустріальне суспільство)	Квантово-релятивістська (постіндустріальне суспільство)
1. Домінує розуміння, що люди – це «суспільні істоти, які мають свідомість, володіють членороздільною мовою, виробляють і використовують знаряддя праці» (Великий тлумачний словник) [4, с. 272].	1. Домінує розуміння, що людина – фрактал Всесвіту (тобто, подібний як на інших людей, так і на Космос, але не тотожний). Людина продукт хаосу. Хаос створив нас і хаос буде впливати й визначати наше існування в майбутньому. (Дж. Глейк
2. Всесвіт – це гігантський часовий	«Хаос») [3; 5; 6; 7].

механізм, де все відбувається відповідно до незмінних законів (гравітації, електромагнітної взаємодії тощо). Таким чином, маючи певні вихідні умови, можемо мати запрограмований результат у фізичних, хімічних, педагогічних процесах.

3. Для того, щоб передати й широко розповсюдити культурознавчу інформацію від індивіда (на значну відстань) до індивіда (індивідів) існують звукові хвилі (голосом), електромагнітні сили (телефон, телевізор тощо).

4. Сучасна (штучна, відірвана від природи) людська цивілізація побудована на основі роботи лівої півкулі головного мозку людини. Інформація здобувається протягом тривалого періоду через фіксуванням досвіду, проведенням певних досліджень. Тобто на основі логіки, лінійних і цифрових процесів.

5. Забруднене природне оточення людини: нечисте повітря, земля, вода, продукти харчування тощо внаслідок негармонійного ставлення до навколишнього середовища. Домінування внаслідок цього (через забрудненість: радіоактивну, хімічну, фізичну) психічно-емоційної неврівноваженості людей (учителів, учнів) у процесі їх спілкування.

6. Є суб'єкт і є об'єкт на який спрямована дія. Є учитель і є учень на

2. Всесвіт – це Хаотична структура, де діють не традиційні, а стохастичні (тенденційні) процеси взаємодії між об'єктами живої та «неживої» природи. В основі цього лежить принцип невизначеності.

3. Релятивістська педагогіка не передбачає наявності єдиного наперед визначеного результату соціальної роботи у сфері дозвілля. Вона пропонує, практично, безліч можливих результатів і відзначає, наскільки ймовірний кожен із них.

4. У соціальній роботі у сфері дозвілля можуть бути процеси викривлення (деформації) емоційно-інформаційного простору через дезінформацію, через злість, страх тощо.

5. Мета соціальної роботи у сфері дозвілля: виховання патріотизму та відтворення історично закладеної природної структури (українського) суспільства: «брахмани» – керівники; «кшатрії» – воїни, «вайшья» – купці, «шудри» – робітники, селяни. Тобто,кожен повинен займатися тим видом діяльності, до якого він має здібності, «ідея сродной праці» (Г. С. Сковорода).

6. Домінування демократично-самоврядних систем життєдіяльності колективу у процесі організації дозвілля учнів та студентів.

7. Наявність просторово-часового континууму як певної єдності, яку потрібно враховувати у процесі організації дозвілля молоді.

8. Етнічний підхід в основі технологій в організації позанавчальної діяльності. Тобто врахування етнічних аспектів в організації дозвіллевої діяльності (архетипів менталітету

уроці. Учитель домінує на занятті в силу своєї освіти і статусу. Вихід на суб'єкт- суб'єктні відносини у процесі навчання небажані.

7. Домінування адміністративно-командної системи у життєдіяльності педагогічного колективу.

8. Адміністративно-командна педагогіка результати освітньої діяльності вважає передбачуваними, прогнозованими.

9. Класовий підхід лежить в основі технологій організації позанавчальної (дозвіллевої) діяльності.

етносу, колективного підсвідомого народу, за визначенням К. Юнга).

9. Наявність «горизонту подій», «горизонту дозвіллевої діяльності» в організації дозвіллевої діяльності (а не плану, як більш статичного педагогічного явища).

10. Врахування в організації дозвіллевої діяльності «психо-інформаційного паралаксу» у процесі наближення та віддалення від певної події (виховного заходу).

11. Врахування наявності «фази» (згоди) та «протифази» (незгоди) у синусоїді емоційно-інтелектуального настрою групи на певну діяльність у сфері дозвілля.

Таким чином, навіть поверховий погляд на інформацію, що стосується порівняльної характеристики двох наукових парадигм, показує, що більшими потенційними можливостями для модернізації курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля» володіє квантово-релятивістська наукова парадигма, оскільки вона за своєю суттю більше відповідає розвитку сучасного демократичного українського суспільства.

Відповідно сучасну стратегію оновлення технологій курсу «Соціальна робота у сфері дозвілля» у вищій школі потрібно доповнити знаннями про принцип невизначеності, стохастичний процес, вплив хаосу на людину соціум тощо.

Це, у свою чергу, дасть можливість по-новому сформулювати основні завдання по модернізації освіти й виховання шкільної та учнівської молоді:

1. Отримання належної інформації про квантово-релятивістську модель функціонування соціальних та освітніх систем.

2. Дослідження, розробка і впровадження у навчальний процес технологій боротьби із внутрішнім хаосом думок учня, студента під час навчальної та дозвіллевої діяльності, а точніше, недоречних мислеформ та

мислеобразів (наприклад, учень, замість того, щоб сконцентруватися на виборі колективної форми дозвілля, в цей час бачить себе за екраном персонального комп'ютера вдома ін.), що створює мозок людини і які потім певним чином програмують реальність: позитивні думки спрямовані на засвоєння знань, умінь, навичок – поліпшують життя людини й природи (очищають), а негативні – погіршують (забруднюють) її.

3. Дослідження, розробка і впровадження у життя педагогічного колективу (ВНЗ, школи) **технологій боротьби із зовнішнім хаосом**: неетичністю взаємостосунків між соціальним педагогом та учнями, нераціональним використанням часу, що відведений для заняття, для дозвіллевої діяльності тощо, що ґрунтується на безкультур'ї, неосвіченості й байдужості (молодих) людей.

Зрозуміло, що відповідно до поставлених завдань можуть бути запропоновані й нові форми, а точніше, *технології організації дозвіллевої діяльності*: так звані **сітьові**, тобто такі, що виникають і функціонують у педагогічному (учительсько-учнівському чи викладацько-студентському) середовищі школи чи ВНЗ як цілісна мережа (сітка) із **аудиторних і не аудиторних, державних і недержавних, адміністративних і неадміністративних викладацько-молодіжних спілкувань, організацій, клубів за інтересами** тощо, які займаються збором, всебічним аналізом певної інформації регіону (країни, світу) та дозвіллевою діяльністю в доступних межах на території ВНЗ, середньої чи навіть початкової школи.

Таким чином, принциповою відмінністю цих модерних (сітьових, мережевих) технологій від звичайних є їхня опора переважно на нову квантово-релятивістську наукову парадигму, що дає можливість вирішити гармонізацію взаємостосунків соціального педагога і школяра (студента), застосувавши можливості правої і лівої півкуль головного мозку людини та суб'єкт-суб'єктні взаємостосунки у виховному процесі в ході організації та проведення спільної дозвіллевої діяльності.

Подальші дослідження очевидно потрібно проводити в аспекті застосування у соціальній роботі в сфері дозвілля композитних педагогічних технологій, які ґрунтуються на квантово-релятивістській науковій парадигмі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вишняк А. И. Культура молодіжного досуга / А. И. Вишняк, В. И. Тарасенко. – К.: Вища школа, 1988.– 70 с.
2. Воловик А. Ф. Педагогіка дозвілля: Підручник для студентів вузів / Адольф Воловик, Вадим Воловик.– Харків: ХДАК, 1999. – 331 с.
3. Гроф С. За пределами мозга. / С. Гроф. [Пер. англ. А. Андриановой и др.]; [под общей ред. А. Дегтярева]. Третье изд. – М.: Институт Трансперсональной Психологии, Издательство Института Психотерапии, 2000. – 504 с.
4. Загнітко А. П., Щукіна І. А. Великий тлумачний словник Сучасна українська мова від А до Я. / А. П. Загнітко, І. А. Щукіна – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008 – 704 с.
5. Kuhn, T. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: University of Chicago Press, 1962.
6. Мулдашев З. Р. От кого мы произошли? / З. Р. Мулдашев. – М.: ПресЛТД, 1999 – 440 с.
7. Шипов Г. И. Теория физического вакуума. Новая парадигма. / Г. И. Шипов. – М: НТ-Центр, 1993. – 362 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Віталійович Лабенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної освіти та здоров'я людини Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: педагогіка, корекційна освіта, екологічна освіта.